

SISUKORD

Saateks	7
Eestimaa kaart	9
Eessõna	11
Natuke Eesti geograafiast	13
Eesti geoloogia	14
Eestimaa pind	15
Peipsi järv	16
Eestimaa kliima	16
Eesti Vabariigi pindala	18
Taimestik	18
Loomastik	19
Eestimaa rahvas	21
Eestimaa ajalugu	24
Taanlaste sekkumine Eesti ajalukku	31
Saksa rüütlite valitsemine	32
Vana hea Rootsi aeg	34
Põhjasõda	36
Vene valitsemisaeg	37
Poliitiline elu ärkab	39
Vene valitsuse kokkuvarisemine	41
Eesti erilised rahvastikuolud	49
Eesti põhiseadus	53
Eesti peamised nurgakivid. Põllumajandus ja 10. oktoobri 1919 suur maareform.	63
Muljeid Eesti põllumajandusest	69

Eesti tööstus ja selle tulevik	80
Eesti põlevkivi	80
Kunda tsemenditehas	84
Kreenholmi tehased Narvas	88
Teised tööstusharud	90
Rahvusvähemused	91
Venelased	93
Sakslased	93
Rootslased	94
Juudid	94
Natuke Eestirootslastest	96
Vaimne elu	102
Kirik	103
Kool	106
Teadus ja kunst	111
Läbi iidstate linnade	115
Tallinn, taanlaste linn	115
Narva, rootslaste linn	128
Tartu, Eesti alma mater	131
Supluslinnad Pärnu ja Haapsalu	134
Järelsõna	138
Kirjandus	141

SAATEKS

1980ndatel tekkis minul, Taani teismelisel, huvi Baltimaade vastu. Läksin kohalikku raamatukokku, et leida raamatuid Baltimaadest. Neid leidus seal vaid mõni üksik, paar tükki neist rootsi keeles. Esimene raamat Eesti kohta, mida lugesin, oli Rootsi eestlase Andres Küngi 1971. aasta teos. Kogu raamatukogu peale oli vaid üks taanikeelne raamat Eestist: „Eestimaa suvepäikeses“, mis oli üsna vana, tol ajal peaaegu 60 aastat tagasi ilmunud.

See oli kirjutatud siis, kui Eesti oli vaba ja iseseisev, ning väga huvitav oli lugeda reisist riiki, mida 1980ndatel enam ei olnud. Eestis vabalt ringi reisida, nagu raamatu autor oli teinud, ei olnud siis enam võimalik. Seetõttu tundus reisikirjeldus Eestist lausa eksootiline, kuna see oli suletud ja praktiliselt tundmatu maa. Kahju oli ka mõelda, et kõik need helged tulevikuennustused, mida autor korduvalt väljendas, olid saanud järsu lõpu Nõukogude okupatsiooni tõttu.

Õnneks hakkasid Eesti väljavaated kaotatud vabadus tagasi saada varsti tasapisi paranema ja paar aastat hiljem, laulva revolutsiooni suvel, tegin oma esimese reisi Eestisse. Sellest järgmine reis oli juba vabasse Eestisse paar kuud pärast iseseisvuse taastamist.

Pärast sõda oli Taanis ilmunud vaid kaks raamatut Baltimaadest, umbes kolmekümneaastase vahega 1940ndatel ja 1970ndatel. Paraku olid mõlemad kommunistliku suunitlusega kiidulaulud okupatsioonirežiimile. Seega oli Marius Dahlsgaardi raamat „Eestimaa suvepäikeses“ aastakümneid ainuke Taani raamat vaba Eesti kohta. Muide, 1939. aastal kirjutas ta raamatu ka Läti kohta,

aga Leedu kohta ei jõudnud, enne oma surma 1941. aastal.

1980ndate lõpust hakkasid ilmuma ka uued taanikeelsed raamatud Baltimaade kohta, üldiselt kirjeldades Eestit, Lätit ja Leedut korraga. 1993. aastal kirjutas Taani eestlane Vello Helk taanikeelse raamatu Eesti ajaloost. Osaliselt inspireerituna vanast Marius Dahlsgaardi raamatust, aga ka Andres Künigi raamatutest, tekkis mul mõte samuti kirjutada raamat taanlastele Eestimaast, millel on tegelikult nii palju ajaloolisi sidemeid Taaniga, ehkki enamik taanlasi paraku seda ei tea.

Seoses EV 100 juubeliaastaga tegin lõpuks teoks oma ammuse soovi ja kirjutasin valmis mahuka taanikeelse raamatu Eestist, mida teatud mõttes võib pidada tänapäevaseks järglaseks Dahlsgaardi raamatule.

Väikesele rahvale meeldib tihti lugeda, mida teised nende väikesest maast ja rahvast arvavad (sama kehtib mingil määral ka taanlaste kohta). Seetõttu tekkis mõte ka eestlastele pakkuda võimalust Marius Dahlsgaardi juhatamisel reisida 1928. aasta Eestisse. Koostöös tubli keeleteimetajaga olen nüüd tõlkinud eesti keelde selle vana raamatu, mis omal ajal aitas minus äratada huvi Eesti vastu.

Mads Michael Hastrup Nilsson
Tõlkija

EESSÕNA

Rida aastaid on mul olnud suur rõõm, kui on selline võimalus, reisida riikidesse, mis ümbritsevad Taanit, ning reisikirjades ja visandites kirjeldada, mida ma nägin ja kogesin. Eesti iseseisvuse kümnenda aastapäeva tõttu otsustasin, et ma sel suvel külastan seda maad, mis oma ajaloo ja mälestuste kaudu on nii seotud meie omaga ja mille vabadusvõitlust me nii suure põnevuse ja kaasaelamisega oleme jälginud.

Hiljem tekkis mõte, et oleks ehk huvitav koguda oma muljed illustreeritud raamatusse. Minu idee võeti lahkelt vastu Eesti üldkonsulaadis ja saatkonnas Kopenhaagenis ning samuti Eesti välisministeeriumis. Ma olen väga tänulik selle hea abi eest, mis mulle osutati nii sealt kui ka Taani välisministeeriumist ja haridusministeeriumist.

Erilist tänu avaldan Eesti välisministeeriumile suurepärase ja väärtusliku abi eest reisi planeerimisel ja läbiviimisel ning mahuka ja rikkaliku materjali eest, mis minu kasutusse nii abivalmilt anti.

Mulle pakuks suurt rõõmu, kui minu kirjeldused uuest Eestist võiksid juhtida minu kaasmaalaste tähelepanu sellele väikesele rahvale, kes sõjast saadud haavade, raskete aegade ja paljude muude – meile siin kodumaal tundmatute – raskuste kiuste nii tublilt ja usinalt üritab endale välja võidelda vabadust ja iseseisvust.

Marius Dahlsgaard
Oktoober 1928

NATUKE EESTI GEOGRAAFIAST

Vene riigi kokkuvajumisel revolutsiooni ja maailmasõja tõttu said need piirkonnad, mis asuvad Läänemere ääres Saksa piirist Soome laheni, vabaks sellest orjusest, mis oli neid rõhunud sajaneid. Nad jagunesid kolmeks iseseisvaks vabariigiks: Eesti, Läti ja Leedu. See jaotus langeb umbkaudu kokku kolme rahvahõimuga: eestlased, lätlased ja leedulased, kes elavad sellel rannikumaal. Piirid järgivadki ka, võimaluste piires, eraldusjooni rahvuste ja keelte vahel.

Idapiiri fikseerimine on loomulikult olnud kõige raskem. Eestil on see eelis, et suur osa sellest piirist moodustatakse Peipsi järve poolt. Naroova¹ jõgi oli vanast ajast piiriks Venemaa ja Eesti vahel. Tartu rahulepingu sõlmimisel Nõukogude Venemaaga 1923.² aastal määratleti aga, et eestlastele pidi jääma umbes kaheksa kilomeetri laiune tsoon jõe paremal kaldal. Lõuna pool piirneb riik Lätiga, mis hõlmab endist Vene kubermangu Kuramaad. Siin ei ole looduslikku piiri, aga rahvuse- ja keelepiir on päris täpne. Eesti ja Läti vaheline piir on paika pandud lepinguga 1923. aastal.

Kagunurk moodustub Petseri maakonnast. Siin ei ole ka loomulikku piiri Venemaaga ja siin on rahvapiir ka päris taanduv. Suur muulaste osakaal Eesti rahvastikus leidubki siin, kuna umbes 100 000 venelast elavad sel maa-alal.

Läänemere lained loksuvad Eesti lääneranniku vastu, mille ainus suurem merekäär on Liivi (Riia) laht, mis lõikub maismaasse Liivimaa ja Kuramaa vahel. Sügavaim koht asub Ruhnu saarest kagu pool. Eesti lääneranniku vastas asuvad kaks suurt saart, Øsel (eesti keeles Saaremaa) ja Dagø (ee Hiiumaa) ning hulk väiksemaid saari, mis rahvastiku poolest on väga huvitavad.

Kui Liivi lahe rannikuala on enamasti madal ja tasane ning sirgete

1) Kuna autor kasutab nimetust "Narowa" Narva jõe kohta, on siin kasutusel vanaaegne eestikeelne nimetus Naroova (tõlkija märkus)

2) Tegelikult 1920. aastal (tõlkija märkus)

EESTIMAA RAHVAS

Reisija, kes külastab Eestit ja tuleb avatud silmade ja ärkvel meeltega, ei saa märkamata jätta rida huvitavaid asju. Kui me eeldame, et ta saabub maale selle kõige suurema meresadama, Tallinna suurepärase sadama kaudu, siis ta kohe tunneb, et ta seisab keset maailma, kus aastasadu on võideldud.

Tallinn on Revali eestikeelne nimi. Oleks õige, kui meie, taanlased, harjuksime kasutama seda nime, mis nüüd on Eesti pealinna ametlik nimi, seda enam, et Tallinn tähendab otsetõlkes Taani linna.

Linna kohal kõrgub Toompea¹ paekivikaljul iidsete kindlustega, millest Taani linnus veel tänapäevalgi moodustab domineeriva osa. See meenutab oma pika ja sihvaka torniga, kus lehvib vabariigi must-valge-sinine² lipp, kõrgaega Taanis. Sihvakas toomkiriku tornikiiver on hiiglasuure Vene kiriku sibulakuplite kuldsete Andrease ristide kõrval, mis jutustavad viimastest võõrastest valitsejatest Eestis. Linna tänavad ristuvad ikka ja jälle keskaegsete linnamüüride, uhkete väravatornide ja teiste kindlustustega, mis näitavad, et siin on toimunud võitlus ja kemplus sugupõlvest sugupõlve. Vaadates siis kirjut elu tänavatel, kus eestlased, venelased ja sakslased liiguvad läbisegi igapäevategemistes, siis tekib kohe tunne, et need ei ole ainult vanad müürid, mis jutustavad maa ajalugu. See on ka rahvas ise, see rahvas, mis on tekkinud sellel piirimaal, kus kaks kultuuri, jah, võib küllap öelda kaks rassi, Ida ja Lääne oma, kohtusid ja murdusid jäävas võitluses mere ja väljapääsu eest uutele aladele.

Uuel Eestil on võib-olla Euroopa kõige vabam põhiseadus. Kõva käsi, mis enam kui kahesaja aasta vältel on rõhunud rahvast põlvili ja sundinud peale orjatingimused, on põhjistanud selle, et eestlased lubavad nüüd rahvusvähemustele oma riigis kõigi tingimusteta kultuurset vabadust, isegi kaugele üle Versailles' lepingu raamide. Sellest hiljem.

1) Autor kasutab saksakeelset nimetust Domberg

2) Tegelikult on Eesti lipp muidugi sini-must-valge

EESTI OMAPÄRASED RAHVASTIKUOLUD

Eelnevalt kirjeldatud Eesti saatuse ajaloolisest arengust läbi muutuvate aegade on näha, et võitlus rahvaste vahel on käinud lainetena sajandite jooksul üle selle maa. Ida ja Lääs on siin võidelnud valitsemise ja kaubateede pärast. Venemaa jaoks – ja Lääne-Aasia jaoks – on olnud eluküsimus mere juurde pääseda ja selle küsimuse pärast tulevad vältimatult jälle kemplused ja võitlused. Leningradi ja Arhangelski sadamad vaevalt saavad rahuldada tohutut riiki, kui see varem või hiljem ärkab üles sellest aadrilaskmisest, milleks on olnud revolutsioon.

Kui Tallinna tullakse Helsingist – autor valis selle teekonna, kuna see on kõige huvitavam ja ka seetõttu, et see viib kohe võõra otse uue Eesti keskusse – on võimatu mitte kohe märgata seda mõju, mis rahvaste võitlus on andnud eestlastele. See on neid nii tugevdanud kui ka arendanud. Vaadake vaid viisakaid ja hästi riietatud politseinikke passikontrollis. Neil on seljas nägusad hallid vormid, roheliste käistega ja hõbedaste eraldusmärkidega, nad kannavad mõõka ja Browningi püstolit. Nad on väga kindlad oma esinemises ja nad on erakordselt pädevad keeltes. Eesti, vene ja saksa keelt kasutavad nad nähtavasti sama osavusega ja ei ole üldse haruldus kohata politseinikku, kes on suuteline rääkima inglise keelt. Lääneeurooplasel ja skandinaavlasel ei ole tarvis olla mures, kuidas ta saab hakkama keelega. Ja siis on need politseinikud erakordselt abivalmid, lahke naeratuse saatel on neil aega nii passide kontrollimiseks kui ka selleks, et anda närveerivale naisele teavet selle kohta, kus leidub hea hotell. On teatud vabariiklik vabadus pildis, kuid samas on ka olemas nii kindlameelsus kui ka kord.

See keel, millega jõuab kõige kaugemale, on muidugi saksa keel.

EESTI PÕHISEADUS

Eesti ei ole võitnud oma vabadust vaid rahulepingu kaudu Venemaaga, veel midagi oli vaja. Uus riik pidi saama tunnustuse ülejäänud Euroopa võimude ja Ühendriikide poolt. Esimene valitsus, kes tunnustas Eestit *de jure*, oli sõbermaa Soome, kes nii vapralt ja omakasupüüdmatult enda suurte raskuste ajal tuli appi sõjas, nii relvade hankimisega kui ka arvestatava hulga vabatahtlike näol, kes tulid üle Soome lahe eestlastele toeks. 21. jaanuaril 1921 tuli Antandivõimude tunnustus ja 4. veebruaril¹ samal aastal järgnes Taani tunnustus. Sama aasta jooksul saavutas Eesti ka Rahvasteliidu liikmestaatuse ja 1922. aasta lõpus tuli lõpuks ka Ühendriikide tunnustus. Sellega oli uue riigi heakskiitmisega siis lõpuks kõik korras.

Nii nagu Eesti oma sisepoliitikas on tegutsenud üsna demokraatlikul alusel, nii on ta ka välispoliitiliselt üritanud järgida Rahvasteliidu põhimõtteid ja olla kooskõlas rahvusvaheliste kokkulepetega ning teha rahvusvahelist koostööd. Seda tunnistavad 118 lepingut, mis kuni 1927. aasta lõpuni on sõlmitud välisriikidega. Seega on sõbralikud suhted lääneriikide ja Venemaaga taastatud, pärast seda, kui sõda oli lõhkunud kõik sidemed. Eesti, nagu ka Soome, Läti ja Leedu, on üles näidanud suurt austust Rahvasteliidu vastu.

Maa tunneb loomulikult end olevat tihedalt seotud oma lähimate naabritega, Läänemere maadega või nagu neid tavaliselt Lääne-Euroopas kutsutakse, ääriikidega. Leping, mis on sõlmitud Eesti ja Läti vahel liiduks sõja puhul, on selle viili. 1. novembril 1923 sõlmiti ka tolliliidu leping, mis tundub olevat võrdselt kasulik mõlemale riigile ja mis püüab ühtse majandusliku aluse poole. Taani ja Eesti vahel on sõlmitud arbitraažikohtu kokkulepe võimaliku tülide puhuks.

1) Tegelikult 5. veebruaril (tõlkija märkus)

EESTI PEAMISED NURGAKIVID

PÕLLUMAJANDUS JA 10. OKTOOBRI 1919 SUUR MAAREFORM

Käesolevas kirjelduses Eestist ja Eesti rahvast, nagu need paistavad võõrale, kes külastab seda riiki esimest korda ja kellel on piisavalt aega, et ta saaks tutvuda nende asjadega, mida ta näeb, on mitu korda esile tõstetud, et põllumajandus on maa tähtsaim elatusallikas ning et just elanikkonna elu põllumeeste ja talupoegadele on olnud nii määrav riigi ajaloos. Järgneb ettekanne sellest, kui tähtis on põllumajandus Eesti majanduse jaoks.

1922. aasta rahvaloenduse järgi oli kolm neljandikku Eesti rahvast registreeritud põllumajandusest elatuvatena. 59% tegeles otseselt põlluharimise ja loomakasvatusega, ülejäänud 16% kaudselt. Riigi põllumajandustoodangu väärtus aastas on umbes kolm korda suurem riigieelarve summast ja kaks kuni kolm korda suurem sellest summast, mis teenitakse tänu tööstusele.

Piimandus ja karjakasvatus on Eesti põllumeeste peamised tuluallikad ja seetõttu peab tootma palju heina ja muud sööta, aga päris arvestatav on ka viljakasvatus. Teised tähtsad tuluallikad on linakasvatus, sea- ja kanakasvatus. Tänapäeval tegeletakse põllumajandusega peamiselt väiksemates üksustes. See on selle ulatusliku maareformi tulemus, mille vabariik läbi viis ja mis oli üks peamisi tingimusi vabaks ja iseseisvaks Eestiks. See reform oli üks esimesi ja keerulisemaid ülesandeid, mis uuel riigil oli vaja lahendada ja korraldada.

Eesti rahvas kaotas (nagu eespool mainitud) 13. sajandil õiguse maad omada ja vajus pärisorjusse. Alles 1820ndatel sai rahvas

EESTI TÖÖSTUS JA SELLE TULEVIK

Eesti tööstus polnud maailmasõja puhkedes üldse mitte tähtsusetu. Kuna see oli suures osas rajatud Vene turu jaoks, on see muidugi läbinud suured ja rasked kriisid pärast eraldumist. Peab aga ütleva, et juba praegu on Eestil õnnestunud vallutada uusi turgusid ja tööstus paistab taastavat lääne pool selle, mis idas kaotati. Need raskused, mida Eesti ärielu on pidanud ületama rahu sõlmimisest alates, on olnud tohutud. Kapital oli kadunud, töövõimelised, haritud töölised kas langenud sõjas või täiesti ettevalmistuseta pika pausi tõttu. Ei olnud toorainet, ei olnud kütet ega mingeid sidemeid ülejäänud maailmaga. Olud olid praktiliselt sellised, et oli vaja alustada algusest peale. Loomulikult läks aega, enne kui tööstus sai organiseeritud ja oli võimalik uusi välismaa turge võita. Muidugi on veel vara öelda midagi selle kohta, kuidas tohutu taastamistöö läheb ja kui suurel määral see õnnestub, aga rekonstrueerimine on edenenud paljuski valitsuse toetuse ja selle läbimõeldud tollipoliitika abil.

Järgnevalt sellest, mida reisija kõigepealt märkab Eestit külastades, Kõigepealt aga kõige kummalisem asi – nimelt leidub Eestis kive, mis põlevad! See on põlevkivi ehk õlikivi, nagu on selle geoloogiline nimetus. Selle kasutamine on päris uus asi, aga paljud viitab sellele, et see hakkab suurel määral mõjutama tööstuse tulevikku ka väljaspool Eestit.

Eesti põlevkivi 136 aastat tagasi avastati Eestis õli sisaldav mineraal. Seda kivimit, mida nüüd tuntakse Eesti põlevkivina ehk kukersiidina, kirjeldatakse 1798. aasta aruandes „pruunika, kihilise, savise või merglise, bituumenisarnase muldjana, see põleb leegiga ilma ebameeldivat lõhna andmata, karjused põletavad seda kuhjadena.”

RAHVUSVÄHEMUSED

Eesti seadusandlust rahvusvähemuste õiguste kohta peetakse täiesti õigustatult kõige liberaalsemaks maailmas. See oli üks nende küsimustest, mis mind absoluutselt kõige rohkem huvitas minu Eesti viibimise ajal.

Välisministeeriumi pressiosakonna armastusväärne juht hr Georg Meri andis mulle rea suurepäraseid andmeid ja varustas mind olemasoleva kirjandusega selle kohta, millel ju on tähendus iga taanlase jaoks. See liberaalsus öeldakse üldiselt olevat tänu rahvastiku homogeensele koostisele, kuna eestlased moodustavad 87,8% kogu rahvastiku arvust. Tänu sellele ei saa seadused ja määrused, mille ülesanne on kaitsta vähemuste keelt ja kultuuri, põhjustada seda rahutust, mida tuleb ette rohkem segatud rahvastikuga riikides. Kuivõrd selline vaatepunkt peab paika, on väga raske öelda. Rahvusküsimus on tekitanud Euroopa vanadele riikidele piisavalt peavalu, uutele arvatavasti ka. See oli kahtlemata rahvusküsimus, mis oli tegelik põhjus maailmasõja puhkemiseks, oleks siiski vist liiga lootustandev öelda, et rahu sõlmimine selle lahendas. On ju üldiselt teada, millised raskused on olnud Poolas ja Ungaris, kus just rahvaste rahvuslik õigus tundub olevat nii sügavalt riivatud.

Tuleb möönda, et Eesti võtab väikese riski, andes maa vähemustele nii ulatusliku vabaduse, aga teisest küljest ei tohi unustada, et tagasihoidlik arv isikuid, kes kuuluvad nendesse vähemustesse, ei oleks kunagi olnud suutelised Eesti enamust sundima üles näitama nii suurt suuremeelsust.

Põhjus on sügavam ja seda tuleb otsida eestlaste loomusest.

NATUKE EESTIROOTSLASTEST

Skandinaavlaste jaoks on rootslased Eesti lääneranniku saartel erakordselt huvitavad. See asustus on iidne, ja algsed uusasunikud on arvatavasti tulnud Rootsist või rootsikeelsest Soomest.

Geograafiaõpikutes on vahel öeldud, et kolooniad peaksid olema pärit Rootsi suurvõimu ajast, kui Eesti, Liivimaa ja Ingerimaa olid Rootsi võimu all. Üks kõige pädevamaid sel alal, Gideon Danell, Uppsala ülikooli rektor, arvab aga, et tegemist on palju vanema ja hoopis teistmoodi tekkinud sisserändega.

Rootsi ametnikud, kirikuõpetajad ja mõisnikud, kes vanal heal Rootsi ajal asusid elama nendesse piirkondadesse, kuulusid hoopis teise rahvastikukihiti, ja tunduvad olevat kiiresti lahustunud saksa ülemklassi rahvastikku orduajast ja unustanud rootsi emakeele.

Need inimesed, kes asusid elama Eesti saartele ja üksikutesse kohtadesse mandril, olid vaesed kalurid ja põllumehed. Sisseränne on ka palju vanem Rootsi valitsemisaja algusest 1561. aastal. Juba 1294. aastast on tunnistusi rootslaste asustusest samades piirkondades, kus need on praegu olemas. Haapsalu (Hapsali) linnaseaduses, mis on kinnitatud ja alla kirjutatud piiskopi Jacobi poolt Saaremaal ülalmainitud aastal, tagatakse linna kodanlusele täielik pärimisõigus rootsi sugulastelt igal pool tema piiskopkonnas, nagu ta ka kinnitab, et rootslane tohib pärida selle vara linnas, mis on temale lähim suguluse järgi. Saaremaa piiskopkonnale kuulusid need piirkonnad Haapsalu, Nuckö¹ ja Vormsö² lähedal, kus meie päevil kolm neljandikku eestirootslastest elab. Aastatest 1341 ja 1345 on ka tunnistus sellest, et rahvastik Runöl³ ja kahel Rågöl⁴ tahab Rootsi õiguse järgi elada.

Kuid on veel vanemaid tunnistusi varasemast sisserändest kui 13. sajandi lõpp. Tundub kummaline, kui nimed nagu Odinsholm,

1) Noarootsi

2) Vormsi

3) Ruhnul

4) kahel Pakri saarel

VAIMNE ELU

Välismaalase jaoks on võimatu saada elavat muljet vaimsest elust Eestis nii lühikesel suvisel viibimisel. Võib saada väikese sissevaate, aga mitte rohkem. On nii lõputult palju seda, mis tekitab huvi – maa, loodus, selle mälestused ning huvitav ja kirju elu. Need kõik hõivavad tugevasti vööra meeled ja vaatlusvõime. Kuid selleks, et saada elust uues Eesti riigis nii mitmekülgne pilt kui võimalik, üritame anda ülevaate ka Eesti kultuuri ajaloo peamistest joontest ja kultuurisündmustest.

Võib öelda, et alles eelmise sajandi keskel hakkas Eesti kultuur ennast tõeliselt kehtestama ja välja paistma, kuigi varem oli muidugi olnud hoovõtte. Nii olid saksa päritolu kirikuõpetajad aeg-ajalt välja andnud usklikku kirjandust lendlehtede kujul. Olid asutatud algkoolid ja üritatud ajalehti välja anda, kuid ei või öelda, et need oleksid olnud eriti jõulised Eesti kultuuri ilmingud. Käsitöölise ja kaupmeeste hulgas linnades, mõisavalitsejate ja ülevaatajate seas, lühidalt öeldud kõikide nende inimeste hulgas, kes kuulusid sellesse ühiskonnakihti, mida Taanis kutsutakse keskklassiks, valitses mitte ainult saksa keel, vaid ka sakslaste mõtteviis ja eluviis. Alles nii hilja kui 35-40 aastat tagasi oli peaaegu ime, kui eestlastest üliõpilased rääkisid oma emakeelt avalikes kohtades.

Alles eelmise sajandi lõpu poole hakkas Eesti rahvuslik elu ärkama. See on seotud kahe asjaga. Esiteks hakkas tekkima intelligents ja samal ajal siirdus aina rohkem maainimesi linnadesse töolisteks, käsitöolisteks või pisiärimeesteks, said majaomanikeks või võeti tööle ametnikeks. Rahvas oli osaliselt saanud majandusliku iseseisvuse ja sellest sai arvatavasti alguse ka vaimse elu õitseng. Vaimsel ja sotsiaalmajanduslikul arengul oli vastastikune soodne mõju.

Teine suur põhjus, miks eestlased hakkasid ennast määratlema

Toompea, Domberg

LÄBI IIDSETE LINNADE

T*allinn*, taanlaste linn. Suurte ootustega saabusime Eesti pealinna. Me teadsime, et see peaks olema midagi erakordset nii ilusa asukoha kui ka oma ajalooliste mälestuste poolest. Juba kaugel Soome lahel saime linna näha. Suve pära lõunane päike lisas sära selle profiilile. Paljud tornid, Toompea kõrge linnaosa, unustamata Pikka Hermanni, seisid meie ees nagu terav joonistus sinise taeva taustal. Sadamasse viival laevateel on ilus Nargö, eesti keeles Naissaar tüürpoordil ja pakpoordil poolsaar muljetavaldavate Pirit kloostri varemetega (Eesti versioon Põhjala pühaku St. Brigitta nimest).

Me ei pettunud linnas. See on nagu ehtekarp või pigem nagu peen vana harulduste kogu, kus igal hetkel leiab haruldasi iidseid asju, mille üle rõõmu tunda. Me sõitsime esialgu Kommertshotelli, mis on ehitatud tihedalt toeka linnamüüri vastu ja millel on oma peasissekäik läbi selle. Neil ei olnud meile ruumi, kuid meil aidati lahkelt saada tuba väga vanas hotellis Kuld Lõvi. See oli ka tore vana hoone kivitreppega kuni ülemiste korrusteni ja müüridega, mis on seisnud sajandeid. Kuigi meie toad olid neljandal korrusel, olid